

samo odbaciti nego i osuditi. Praksa je pokazala da takav rad ide na štetu umjetničke vrijednosti djela.

Prvi zapisani tekstovi o Amiraniju potječu iz početka XIX st. Vrlo mnogo varijanata zabilježeno je tek u periodu između 1930—1937.

Prva zaista narodna legenda o Amiraniju na gruzijskom jeziku objavljena je god. 1848. u »Historiji Gruzije«, a zabilježio ju je Tejmuraz Bagrationi prije god. 1810. Prvi put je ovaj ep objavljen na ruskom jeziku 1850. u listu »Kavkaz«.

Danas postoje o Amiraniju i originalni muzički zapisi.

U literaturi je ovaj siže već u XII st. upotrebio Mose Honeli u junačkoj pripovijesti »Amiran-Daredžaniani«. On je drevnu legendu prilagodio feudalnom vremenu i životu na carskom dvoru.

Legenda o Amiraniju u suvremenom obliku ne predstavlja opširnu epopeju, već se znatno razlikuje sažetošću sižea, filozofskim sadržajem, umjetničkom obradom općeljudskih problema, monumentalnim likovima i najstarijim poetskim sredstvima.

Motiv borbe s bogovima — kako kaže Čikovani — nije tuđ ni drugim djelima gruzijskoga folklora. U toku stoljeća gruzijski je narod stvorio niz snažnih umjetničkih predanja o odnosima između bogova i o uzajamnoj vezi čovjeka i bogova.

Teško je, kaže Čikovani, dati nešto novo o ovom narodnom djelu, značajnom za historiju gruzijske kulture. Legenda o okovanom junaku ima posebno mjesto u proučavanju najstarije historije, religije, umjetnosti i pogleda na svijet. Uz drevni lik Amiranija nalaze se tragovi različitih epoha još od najstarijih vremena. U epu se direktno ili indirektno odražuje historija gruzijskih plemena, društveno uređenje, običaji, kultura riječi i drugo.

Govoreći o autorstvu, Čikovani se vraća na staru tezu o kolektivnom autorstvu, navodeći da narodno stvaralaštvo ima dvostruko kolektivni karakter. Stvaralac nekog djela koje živi u masama za njega nije pojedina nadarena ličnost, nego kolektiv, narod, koji stoljećima obrađuje i usavršava svoju umjetničku zamisao. Za Čikovanija bez kolektivnog autorstva nema narodne poezije, muzike, plastike i koreografije. Kolektivno koautorstvo ne ostvaruje se na jednom mjestu i u isto vrijeme, a osim toga, ono se javlja i u različitim formama.

U drugom dijelu knjige Čikovani donosi na oko 100 strana 17 varijanata legende o »Amiraniju«. Zanimljiva je svakako i razlika u opsegu i sadržaju između pojedinih varijanata. Dok npr. najduža »epška varijanta« ima 35 strana, najkraća ima tek nekoliko redaka. Ove varijante zabilježili su u različito doba različiti zapisivači u različitim mjestima Gruzije od različitih kazivača (seljaka i radnika, muškaraca i žena, starijih i mladih). Najstariji od ovih zapisa (VII varijanta) potječe iz god. 1884, a najmlađi (XV varijanta) zabilježena je u selu Bibiloni 1946.

Na kraju knjige u primjedbama pisac daje objašnjenja, podatke o izvorima, zapisivačima i varijantama.

Ante Nazor

LINDA DÉGH, MÄRCHEN, ERZÄHLER UND ERZÄHLGEMEINSCHAFT (Dargestellt an der ungarischen Volksüberlieferung). Akademie-Verlag, Berlin 1962.

Ova zamašna, sadržajna knjiga organski je povezala iznošenje empirijske građe o narodnom pripovijedanju u jednoj zajednici koju je autorica više godina proučavala, s razmatranjem nekih bitnih teoretskih pitanja o narodnim pripovijetkama. Riječ je o pripovijetkama Sekeljâ, tačnije onoga malog dijela te mađarske etničke skupine koji je živio više stoljeća u Sedmogradskoj (na teritoriju Rumunjske) da bi se u 2. pol. XVIII st. preselio u Bukovinu i Moldaviju, te se kasnije u nekoliko navrata preseljavao u Mađarsku i ponovo djelomice vraćao u Bukovinu, a 1941. bio prebačen k nama u Bačku (tada pripojenu Mađarskoj) i odanle ponovo iseljen 1944, nastanivši se konačno u Mađarskoj u mjestu Kakasd. (Govoreći o žalosnoj epizodi boravka u Bačkoj i odlaska odanle, autorica se poslužila i nekim nedovoljno jasnim formulacijama koje omogućuju višeznačna i ne sasvim adekvatna tumačenja.)

Živ, iscrpan, slikovit pregled historije Sekeljâ, njihova života i društvenih prilika pisan na osnovu bogate literature koja o njima postoji, a još više prema tradiciji i sjećanjima samih seljakâ-pripovjedača, čini izvršnu podlogu drugom dijelu knjige u kojemu se govori o samom kazivanju pripovijedaka. U tom drugom dijelu donosi se kritička analiza dosadanje opće literature o narodnim pripovijet-

kama i prikazuju se, na temelju neposrednoga višegodišnjeg promatranja, sekuljske pripovjedačke prilike, siže, pojedini istaknuti pripovjedači. Treći dio obuhvaća sažet pregled njihova ukupnog pripovjedačkoga repertoara (s komparativnim bilješkama), izbor karakterističnih tekstova i bogat popis literature.

Za sve one koji se zanimaju za funkciju živoga pučkog pripovijedanja ova je knjiga uzoran obrazac takva proučavanja, nezaobilazan priručnik koji pokazuje kakvu bogatu žetvu može dati višegodišnje sistematsko promatranje jedne male zatvorene društvene sredine s gledišta njezinih pripovjedačkih tradicija, promatranje koje umije pripovijetke sagledati u cjelini života te sredine i saživjeti se s njome.

Prikazati sadržaj i rezultate toga kompleksnog promatranja značilo bi u znatnoj mjeri obnoviti ovdje sve najbitnije dijelove knjige, što prostor ne dopušta, a nije ni potrebno jer svaki stručnjak, zainteresiran za iznesenu problematiku, treba da sam pročita tu knjigu.

Zadržat ćemo se, međutim, na nekim pitanjima koja nam se čine sporna a ujedno prilično važna. U ovoj knjizi, naime, kao što je čest slučaj, njezina najveća vrlina ujedno sadrži u sebi i klicu slabosti. Kao poklonik i uspješan istraživač sociološkoga smjera, zainteresiran za funkciju pripovijedanja u društvenom kolektivu a posebno za odnos pripovjedačeve ličnosti prema zajednici, kao oduševljena pristalica baš tog načina proučavanja, autorica ne pokazuje dovoljno razumijevanja za ostale ne manje važne načine pristupanja narodnoj pripovijeci. Ona drži da se u proučavanju odnosa među tradicijom, pripovjedačem i pripovjedačkim kolektivom krije ključ za rješenje svih bitnih pitanja narodne pripovijetke (npr. i njezina porijekla) pa obraća malu pažnju ne samo problemu odnosa među sižeima nego joj se i sam tekst pripovijetke, izvan funkcije pripovijedanja, čini beživotnim (str. 55—56). Jednostrano promatra filološka istraživanja; studij stila i kompozicije pripovijedaka čini joj se važnim, ali ne kao ravnopravan način pristupanja usmenoj književnosti koji pridonosi njezinu cjelovitom upoznavanju, nego kao podređeno pomoćno sredstvo u proučavanju funkcije pripovijedanja. Zbog takva promatranja stila i kompozicije gotovo jedino u okviru analize pripovjedačkih individua, zapala je autorica, čini mi se, i u donekle neispravno interpretiranje samih pripovjedačkih ličnosti. Mislim, naime, da preuveličava važnost i domete individualnih zahvata, suviše se oduševljava narušavanjima tradicionalnih oblika, izmjenama kompozicije, potpuno slobodnim kombinacijama motivâ, opširnim opisima, kićenjem detaljâ. Na više mjesta suprotstavlja »ropsko ponavljanje tradicije« umjetničkim sposobnostima pravih pripovjedača. Ne mislim, dakako, poricati činjenicu da dobri pripovjedači oblikuju pripovijetke na svoj vlastiti način, unoseći u njih dio sebe i svojih iskustava, te da sama tradicija ne ostaje ukrućena jednom za svagda, ali te izmjene kod pravih dobrih pripovjedača nisu nikad upadljive, one nisu svjestan i namjieran postupak niti je mjerilo stvaralačke vrijednosti pripovjedačeve u količini njegovih unesenih promjena, u stupnju udaljavanja od tradicije. Jedna je od njegovih osnovnih vrijednosti baš i u kreativnom vladanju stilom tradicionalnog pripovijedanja. Ne postoji »ropsko ponavljanje tradicije« jer je sposobnost stilski adekvatnog obnavljanja pripovjedačke usmene tradicije, vladanja zakonima njezinih oblika, stvaralačka a ne ropska (o tim je pitanjima veoma lijepo pisao P. G. Bogatyrev). Autorica naše knjige, međutim, potcijenila je, po mome mišljenju, taj aspekt tradicionalnog stila, a i samo prenošenje cjelovitih tradicionalnih sižea. Za nju je, npr. gotovo irelevantno da li pripovijedani tekst dolazi iz trajnije usmene predaje ili je bio pročitan u knjizi. I zaista, s gledišta kada se usmeno pripovijedanje promatra prvenstveno kao funkcija u životu jedne zajednice, ta je provenijencija teksta, u okviru samoga tog promatranja, malo važna. Međutim, kada se pripovijeci i pripovijedanju pristupi kao nedjeljivoj cjelini, stvari se mijenjaju. Pripovjedači koji su se u svojim interpretacijama tako mnogo udaljili od tradicije kao što to u nekim primjerima čine oni u knjizi L. Dégh izvanredno su zanimljiv fenomen za studij same pojave pripovijedanja, ali ipak, s gledišta samih bajki, tamo gdje se oni upuštaju u razvučene opširnosti, u racionalističko razaranje naivnoga tkiva bajke poplavom često i trivijalnih pojedinosti iz dnevnog života, oni ne pridonose umjetničkoj vrijednosti pripovijedaka, mada im se ne može poreći individualan profil. Da je autorica pitanjima stila, kompozicije, sižea itd. pristupila i kao vrijednostima značajnim i izvan njihove neposredne životne funkcije, mislim da bi ih sekundarno možda i

u samoj funkciji ocijenila nešto drukčije, a time opet dalje i same pripovjedačke ličnosti.

Uz izneseno se pitanje nadovezuje niz drugih problema sadržanih u knjizi L. D., ali bi njihovo razmatranje suviše raširilo okvir ove recenzije.

Radi se o značajnoj knjizi, bogatoj građom i problemima. Takve knjige obično izazivaju otpore, navode na razbistravanje osnovnih gledanja. Zahvalna sam autorici i na onome što sam u knjizi bez rezerve preuzela kao pozitivnu vrijednost i na onom što ne mogu prihvatiti.

M. Bošković-Stulli

THE TYPES OF THE FOLKTALE. A Classification and Bibliographie. ANTTI AARNE'S VERZEICHNIS DER MÄRCHENTYPEN (FF Communications No. 3) Translated and Enlarged by STITH THOMPSON. Second Revision. FF Communications No. 184 Helsinki 1961.

Međunarodni studij narodnih pripovijedaka u sretnom je položaju u usporedbi sa studijem ostalih folklornih, pa i književnih vrsta uopće time što raspolaže svojim »Linnéovim« sistemom pripovjedačkih sižea i motiva. Osnovu mu je dao finski istraživač Aarne god. 1910. svojim »Pregledom tipova pripovijedaka«, da bi ga Amerikanac Stith Thompson zatim proširio i upotpunio (prvi put god. 1928, a drugi put 1961). Od prvoga skromnog izdanja, osnovanoga pretežno na pripovjedačkoj građi nordijskih naroda i sažetog na šezdesetak strana, razraslo se ovo treće izdanje na 588 strana, a obuhvaća, s manjom ili većom potpunošću, građu iz Evrope (što mu je osnova), te dijelom iz Azije, Afrike i Amerike. Tipovi pripovijedaka podijeljeni su u pet osnovnih skupina: 1. pripovijetke o životinjama, 2. prave pripovijetke (među njima: bajke, legendarne pripovijetke, novelističke pripovijetke, priče o glupom divu, odnosno vragu), 3. šale i anegdote (facecije, njemački »Schwänke«, među njima: šale o glupacima, o bračnim parovima i dr.), 4. formulističke priče (brojalice i dr.); 5. nerazvrstane pripovijetke. Kako se vidi, predaje i legende nisu obuhvaćene ovim indeksom.

Kada bi se danas, poslije pedeset godina njegova postojanja, nakon što su, zahvaljujući baš tom sistemu, instituti i arhivi širom svijeta prekriljeni mrežom desetaka tisuća pripovijedaka razvrstanih po Aarne-Thompsonu, nakon što su stručnjaci vrlo mnogih naroda izradili i nacionalne indekse po istom principu, a zbirke pripovijedaka ne samo naučne nego i popularne objavljuju se po sve ustaljenijem običaju s pregledima tipova u dodatku, kada bi se, dakle, koristeći se velikim iskustvom stečenim kroz svu tu djelatnost, sagledavši u toku prakse i slabosti i promašaje indeksa, pokušalo iznova pristupiti izradi sistema klasifikacije, on bi, zahvaljujući iskustvu, mogao biti i savršeniji i precizniji, razrađen dosljednije i potpunije, ali bi se time ujedno srušila i cijela ova velika kroz pedeset godina pomno zidana zgrada, kojoj se može dosta toga prigovoriti, ali joj se mora priznati da se ona pokazala kao praktički korisna i upotrebljiva. Jedan međunarodni tip pripovijetke može se s pomoću toga sistema lako i brzo proslijediti gotovo u svim krajevima svijeta, što je veoma potrebno za različite studijske svrhe; sistem daje približan pregled gustoće i rasprostranjenosti pojedinih pripovjedačkih sižea; u nacionalnim katalogima on je indikator pripovjedačkoga repertoara pojedinog naroda itd.

Sigurno je Lüthi u pravu kada primjećuje da se u Aarne-Thompsonovoj klasifikaciji ukrštavaju formalni i sadržajni kriteriji (M. Lüthi, Märchen, Stuttgart 1962, str. 15). Ima istine u onome što napominje Propp: da se Aarneova podjela ne temelji prvenstveno na razlikovanju osnovnih struktura radnje, na predikatu, nego više na njezinim subjektima i objektima, tj. figurama i predmetima (V. J. Propp, Morfologija skazki, Lenjingrad 1928; engleski prijevod 1958. — Proppove teze poznate su mi za sada, na žalost, samo iz druge ruke). Istina je i to da podjela Aarne-Thompsonovih glavnih skupina pripovijedaka nije sasvim usklađena s osnovnim kategorijama folklornih prozih vrsta usvojenim u teoretskoj literaturi. Možda će jednom, u idealnijim okolnostima, biti moguće izraditi sistem razvrstavanja koji bi podjednako skladno udovoljavao i praktičkim potrebama i teoriji pripovijetke, no bit će to prilično teško ostvariti. Za sada, i još dosta dugo, takve mogućnosti neće biti, a indeksu je svrha da bude prijeko potrebno tehničko pomagalo. Ako mu se